

Το πρώην στρατόπεδο Κόδρα ως πρότυπος χώρος αστικής βιοποικιλότητας, ημι-δομημένων παιδαγωγικών βιωματικών δραστηριοτήτων, ελεύθερου παιχνιδιού και πολιτισμού

A. Εισαγωγή – προβλήματα που δύναται και πρέπει να αντιμετωπισθούν

Ο χώρος του πρώην στρατοπέδου Κόδρα αποτελεί μία πραγματικά σπάνια περίπτωση έκτασης που συνδυάζει μια ποικιλία χαρακτηριστικών. Είναι αρχαιολογικός χώρος με ευρήματα στα όρια της προϊστορίας. Παρουσιάζει ενδιαφέρουσα σύγχρονη ιστορία και αποτελεί μία τεράστια, για τα ελληνικά δεδομένα, αδόμητη έκταση (που τα πραγματικά της όρια φθάνουν μέχρι τη θάλασσα), στη καρδιά μιας καθαρά αστικής και πυκνοδομημένης περιοχής όπως η Καλαμαριά που επιπλέον αποτελεί πόλο έλξης για νέα ζευγάρια και άρα έχει αρκετά παιδιά.

Η εποχή μας είναι εποχή προκλήσεων, κοινωνικών και περιβαλλοντικών. Δε θα σταθώ στη σημασία που έχουν οι χώροι πρασίνου και τα αστικά πάρκα στην υγεία, ευεξία και παραγωγικότητα των πολιτών των σύγχρονων μεγαλουπόλεων διότι ήδη γίνεται αρκετός λόγος γι αυτό. Θα επιθυμούσα να αναδείξω παραμέτρους που ως παιδαγωγός θεωρώ κρίσιμες και σχετίζονται άμεσα με τη διαχείριση του Κόδρα, αυτές του εθισμού στο διαδίκτυο των παιδιών και εφήβων, της έλλειψης ελεύθερων χώρων για παιχνίδι, βόλτα και δραστηριότητες στη φύση, τη διαρκή υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και της βιοποικιλότητας και τη συνεχή έκθεση των παιδιών σε μια υποκουλτούρα βίας, αρνητικών προτύπων και μηδενισμού μέσω κυρίως του διαδικτύου. Όλα, ασφαλώς, αλληλένδετα μεταξύ τους.

- i. Οι αρνητικές συνέπειες της κατάχρησης του διαδικτύου ιδιαίτερα σε παιδιά και εφήβους είναι αναγνωρισμένες διεθνώς και περιλαμβάνονται στη Διεθνή Κατάταξη Ασθενειών του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (Π.Ο.Υ) καθώς και στην 5η και πλέον πρόσφατη έκδοση των διαγνωστικών κριτηρίων της Αμερικανικής Ψυχιατρικής Ένωσης. Το κύριο, πλέον, μέσο πρόσβασης στο διαδίκτυο αποτελεί το **έξυπνο κινητό**, η εξάρτηση από το οποίο έχει αναδειχθεί ως **εξαιρετικής ανησυχίας για τα παιδιά και τους εφήβους**. Οι επιδράσεις αφορούν **προβλήματα ψυχολογικά, συμπεριφορικά, σωματικά και κυρίως επικοινωνιακά**. Αυξάνουν τη κοινωνική και **συναισθηματική αποξένωση**, υποβαθμίζοντας την επικοινωνία και προάγοντας, σε συνδυασμό πάντα με άλλους παράγοντες, αντικοινωνικές συμπεριφορές όπως ο **σχολικός εκφοβισμός και η βία**. **Διαχρονικά, ένα από τα κύρια μέσα αντιμετώπισης του εθισμού στο διαδίκτυο και τα βιντεοπαιχνίδια αποτελούν οι ομαδικές υπαίθριες δραστηριότητες και η επαφή με τη φύση**. Δραστηριότητες τέτοιου τύπου, στον σύγχρονο άνθρωπο, λειτουργούν όχι μόνο θεραπευτικά αλλά **κυρίως προληπτικά**. Ιδιαίτερα στα άτομα που βρίσκονται σε αναπτυξιακές ηλικίες, οι δραστηριότητες αυτές δίνουν **υγιείς διεξόδους** συμβάλλοντας καθοριστικά στο «κτίσιμο» ψυχικής ανθεκτικότητας.
- ii. Η άλλη μεγάλη πρόκληση της εποχής μας αφορά το περιβάλλον και την αντίληψη μας περί βιώσιμης ανάπτυξης με σεβασμό και διατήρηση της βιοποικιλότητας. Ο

χώρος του στρατοπέδου Κόδρα αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα «αστικού οικοσυστήματος». Παρουσιάζει σημαντική φυτική βιοποικιλότητα με πολύ **ενδιαφέροντα αυτοφυή είδη** αλλά και, τουλάχιστον μέχρι πρόσφατα, **ενδιαφέρουσα πανίδα** (σκαντζόχοιροι, κουκουβάγιες, μπούφοι, νυχτερίδες, ορτύκια...). Θα σταθώ στο θέμα των επικονιαστών, των εντόμων(κυρίως) δηλαδή που μεταφέρουν γύρη καθιστώντας εφικτό το «θαύμα της ζωής». Κατά τη παραμονή μου στη Βόρεια Ευρώπη (για σπουδές) διαπίστωσα το έντονο πρόβλημα έλλειψης επικονιαστών που αντιμετωπίζουν οι χώρες αυτές. Κατασκευές όπως αυτή που επισυνάπτω συναντώνται σε πολλά σημεία του πανεπιστημιακού campus και άλλων ελεύθερων χώρων. Εκατομμύρια δαπανώνται για ενημέρωση του κοινού σχετικά με τη σημασία και διάσωση των επικονιαστών κυρίως διότι έχει τεράστιες οικονομικές επιπτώσεις στη γεωργία. Δεν είναι τυχαίο πως ελλείψει επικονιαστών εταιρείες λανσάρουν μικροσκοπικά ντρόουνς για να κάνουν τη δουλειά αυτή με πολύ όμως χαμηλότερα αποτελέσματα και δυσβάσταχτο κόστος. Το Κόδρα με τη πολύμηνη διαδοχική ανθοφορία και τη θέση του εντός του αστικού ιστού θα μπορούσε να αποτελέσει αποφασιστικό **πυλώνα ενημέρωσης** και ενδεχομένως προσέλκυσης προγραμμάτων και χρηματοδότησης.

- iii. Η 3^η πρόκληση αφορά την έλλειψη ελεύθερων χώρων για ασφαλές παιχνίδι, βόλτα και δραστηριότητες. Μέσα σε μία γενιά η εικόνα των Ελληνικών πόλεων άλλαξε δραματικά. Οι σημερινοί 40άρηδες είχαν τη δυνατότητα να παίζουν στη γειτονιά, σε αλάνες και αδόμητες περιοχές αποκτώντας κοινωνικές δεξιότητες και κινητικές εμπειρίες. Είχαν τη δυνατότητα εκτόνωσης με θετικό τρόπο της ζωτικότητας τους. Οι ίδιοι, ως γονείς πλέον, είναι αναγκασμένοι, συχνά μετά τη δουλειά, να κατεβαίνουν μαζί με τα παιδιά τους για να παίζουν αυτά σε πάρκα 10ττετραγωνικών μέτρων υπό την επίβλεψη και διαρκή παρέμβαση τους ή να ξοδεύουν χρήματα σε παιδότοπους και συνεχείς δραστηριότητες πάντα με το αζημίωτο ή τελικά να «παρκάρουν» τα παιδιά τους σε μια οθόνη για να έχουν το κεφάλι τους ήσυχο και να ξεκουραστούν λίγο. Σε αυτές τις συνθήκες η σημασία των ελεύθερων χώρων με τη μορφή αλάνας – πάρκου όπου τα παιδιά θα μπορούν να παίζουν ακηδεμόνευτα και ασφαλή από τροχοφόρα, καθίσταται τεράστιας κοινωνικής σημασίας. Το Κόδρα είναι ένας τέτοιος χώρος και πρέπει να παραμείνει τέτοιος.
- iv. Τέλος, η επέλαση μιας μηδενιστικής παγκόσμιας υποκουλτούρας που «σαρώνει» πολιτιστικές παραδόσεις και παναθρώπινες αξίες κυρίως μέσω αμφιλεγόμενων «ινφλουενσερ» του διαδικτύου και αρνητικών προτύπων τύπου «τραπερς» κ.α που δημιουργούν νέα ήθη, στόχους και πρότυπα επάγοντας τη βία και το κοινωνικό αυτοματισμό. Το Κόδρα μπορεί να αποτελέσει χώρο πολιτιστικών δραστηριοτήτων και δράσεων, χώρο ιστορίας και πολιτισμού προσφέροντας την άλλη όψη.

B. Η Πρόταση

Λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες και τους περιορισμούς στη χρήση του χώρου λόγω κυρίως της προστασίας από την εφορία αρχαιοτήτων, την έλλειψη κονδυλίων

που δύναται να διατεθούν και κυρίως τις προκλήσεις κοινωνικές και περιβαλλοντικές της εποχής όπως περιγράφηκαν ανωτέρω προτείνω:

1. Την επικοινωνία στο κοινό του Κόδρα ως χώρου προστασίας βιοποικιλότητας και παρατήρησης αστικού οικοσυστήματος.
Μια καταγραφή των φυτικών και ζωικών ειδών που δύναται να παρατηρηθούν μαζί με καλαίσθητα πινάκια πληροφόρησης σχετικά με το κύκλο ζωής τους, τη σημασία τους στο οικοσύστημα και στον άνθρωπο και τοποθέτηση τους σε διαδρομές εντός του Κόδρα, ενημερώνουν και προσδίδουν ενδιαφέρον στο περίπατο ενώ αποτελούν απλή, οικονομική και διακριτική παρέμβαση.
Περαιτέρω, εφόσον αυτό είναι δυνατό οικονομικά, διαδραστικές οθόνες μπορούν να παρέχουν κι άλλες πληροφορίες και εναλλακτικούς τρόπους μεταβίβασης τους. Εκτός από αυτά, απαραίτητο κρίνεται ένα πρότυπο επιστημονικό πρωτόκολλο κοπής και παρεμβάσεων στη φυτική βλάστηση του πρώην στρατοπέδου βασισμένο στη διασφάλιση της ανθοφορίας, της εναλλαγής γενεών και προστασίας της βιοποικιλότητας του χώρου με σαφείς κανόνες και οριοθέτηση περιοχών και χρόνου κοπής και λοιπόν παρεμβάσεων.
2. Την επικοινωνία του Κόδρα ως χώρου βιωματικής μάθησης με δομημένες ή μη δραστηριότητες.
Εκκινώντας από τη προσέλκυση σχολείων μέσω συνεργασίας με τις διευθύνσεις εκπαίδευσης, τα ίδια τα σχολεία αλλά και τους συλλόγους γονέων και κηδεμόνων ώστε να διεξάγονται μαθήματα φυσικών επιστημών και περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στο χώρο. Οι ταμπέλες και η οργάνωση του χώρου ως τέτοιου θα το καταστήσει χρήσιμο εκπαιδευτικό εργαλείο βιωματικής μάθησης.
Σε δεύτερο επίπεδο εφόσον βρεθεί χρηματοδότηση θα μπορούσε ενδεχομένως κατόπιν συνεννόησης των διαχειριστών του Κόδρα με τις διευθύνσεις εκπαίδευσης σε ήδη υπάρχον κτήριο, αφού εννοείται ανοικοδομηθεί, του χώρου να μεταφερθεί εξοπλισμός με στοιχεία του εργαστηριακού υλικού των σχολείων (στερεοσκόπιο, μαγνήτες, ελατήρια, διαδραστικό πίνακα...) ώστε να πραγματοποιούνται εργαστηριακές ασκήσεις εντός.
Το Κόδρα μπορεί να γίνει κέντρο περιβαλλοντικής ενημέρωσης και δράσεων σε συνεργασία με φορείς από το πανεπιστήμιο ή περιβαλλοντικές οργανώσεις όπως πχ «η δράση για την άγρια ζωή», η “I sea” η «Ορνιθολογική εταιρεία» κ.α. ώστε σταδιακά να καθιερωθεί ως χώρος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης για τη **βιοποικιλότητα και την αειφορία** και η Καλαμαριά και κατ’ επέκταση η Θεσσαλονίκη πρωτοπόρος στην προώθηση της **αστικής βιωσιμότητας**.
3. Αναφορικά με το πολιτισμό μπορούν να οργανωθούν καλύτερα οι ήδη υπάρχουσες δραστηριότητες προσφέροντας «έδρα» σε πολιτιστικούς συλλόγους και λαογραφικά σωματεία στους διάφορους χώρους του Κόδρα και ιδιαίτερα στο «Παλατάκι» που αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του συνόλου του Κόδρα.
Η αξιοποίηση και ανάδειξη του αρχαιολογικού και λαογραφικού πλούτου του Κόδρα μέσα από εκθέσεις στο χώρο του και δημιουργία μουσείου εντός των ήδη υπάρχοντων κτιρίων όπου ήδη φυλάσσονται ευρήματα αποτελεί επιτακτική ανάγκη και μόνιμη απορία όσον ασχολούνται με το χώρο «γιατί δεν έχει γίνει ακόμα;»
Πέρα από μεγάλες συναυλίες και δρώμενα η προσέλκυση πολιτιστικών συλλόγων, μαθητών ωδείων, τοπικών συγκροτημάτων σε συγκεκριμένες μέρες

και ώρες όπου μπορούν να παίζουν μουσική χωρίς ηχεία και να απολαμβάνει ο κόσμος πραγματοποιώντας τη βόλτα του είναι κάτι απλό, εφικτό συμβαίνει σε διάφορα πάρκα σε πολλές χώρες του κόσμου.

4. Τέλος, η διασφάλιση της «φυσικότητας» του ανάγλυφου του Κόδρα της αυτοφούς βλάστησης, ως φυσικού πάρκου – «αλάνα» χωρίς πρόσθετες κατασκευαστικές παρεμβάσεις (δρόμους, χώρους στάθμευσης, αναψυκτήρια) πέρα από επιδιορθώσεις - αναστηλώσεις και χρήσης των ήδη υπαρχόντων κτηρίων (και το παλατάκι), χωρίς φυτεύσεις ξενικών ειδών και πρόσβαση από μηχανοκίνητα μέσα (αυτοκίνητα, μηχανάκια ή και πατίνια) με σαφείς κανόνες και φύλαξη κρίνεται απαραίτητη ώστε να επιτευχθεί αυτό που μερικές δεκαετίες πριν θεωρούνταν αυτονόητο, το ανέμελο ακηδεμόνευτο παιχνίδι των παιδιών χωρίς τη πανταχού παρουσία των γονέων και τη διαρκή αγωνία για ατυχήματα με τροχοφόρα.

Απαραίτητα για τη πραγματοποίηση των βασικών από τα ανωτέρω δεν είναι τόσο τα χρήματα μιας και το κόστος, αν εξαιρέσουμε την αναστήλωση των κτηρίων, των όσων ανέφερα είναι μάλλον αμελητέο. Η ορθή σήμανση και διαχείριση του φυσικού πλούτου είναι περισσότερο ζητήματα οργάνωσης. Η ύπαρξη φύλακα κρίνεται απαραίτητη και θα απαιτηθεί κονδύλι γι αυτό. Κυρίως όμως η πρόταση βασίζεται στη καλή επικοινωνία της προσπάθειας και καλή συνεργασία και συντονισμό μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων και ενδιαφερομένων.

Ίσως η δημιουργία ενός φορέα διαχείρισης του Κόδρα που να συμμετέχουν εκτός από το Δήμο και τις εμπλεκόμενες υπηρεσίες, οι διευθύνσεις εκπαίδευσης, πολιτιστικοί σύλλογοι της περιοχής, σύλλογοι γονέων και κατοίκων, ανεξάρτητων επιστημόνων κ.α σε εθελοντική βάση ακολουθώντας τη διεθνή τάση στα πρότυπα διαχείρισης των κοινόχρηστων χώρων, θα πρέπει να διερευνηθεί.

Περαιτέρω, η διευκόλυνση πρόσβασης με τα ΜΜΜ και από την στάση του μετρό στη Καλαμαριά και τη προώθηση κουλτούρας πεζοπορίας και ποδηλάτου ώστε να αποφευχθούν φαινόμενα υποβάθμισης τμημάτων του Κόδρα σε θέσεις στάθμευσης όπως συμβαίνει σήμερα κρίνεται επίσης απαραίτητη.

Επειδή τα οφέλη από τέτοιες παρεμβάσεις συχνά δεν είναι εύκολα και άμεσα αντιληπτά στο σύνολο, λόγω και του μακροχρόνιου της επίδρασης τους. Πιστεύω πως η αποδοχή και επιτυχία του όλου εγχειρήματος, αρχικά, βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στο τρόπο με τον οποίο αυτό θα επικοινωνηθεί. Ζούμε άλλωστε στην εποχή του «μάρκετινγκ». Με κατάλληλη επεξήγηση και τεκμηρίωση, με επιμονή και διαχρονικότητα, οι όποιες τυχόν αντιρρήσεις θα καμφθούν και τα οφέλη θα αναδειχθούν.

Γ. «Επίλογος»

Ο χώρος του στρατοπέδου Κόδρα αποτελεί ένα απίθανο ΣΧΟΛΕΙΟ. Ένα σχολείο "σύνδεσης". Σύνδεσης με την ιστορία και τη λαογραφία μας, αρχαία και σύγχρονη. Σύνδεσης με τη φύση, τη βιωματική μάθηση και τελικά με τον εαυτό και τους γύρω μας.

Διδάσκουμε στα σχολεία μας για τη περιπατητική σχολή του Αριστοτέλη. Τα δικά μας παιδιά τα έχουμε όμως δεμένα σε ένα θρανίο να "μαθαίνουν" από βιβλία και οθόνες

μασημένη γνώση, από 35ο χέρι. Να θυμίσω πως παιδί και παιχνίδι είναι έννοιες ταυτόσημες στην ελληνική. Σε όλο το ζωικό βασίλειο (στο οποίο ανήκουμε) η μάθηση γίνεται μέσω του παιχνιδιού, εμείς γιατί το εξαφανίσαμε;

Διδάσκουμε στη βιολογία του Γυμνασίου και της 2ας Λυκείου Οικολογία...

Οικολογία με νεκρά παραδείγματα (ακόμα λέμε για το DDT που έχει απαγορευθεί εδώ και 60 χρόνια), με παραδείγματα από το εξωτερικό, τη στιγμή που έχουμε χώρους σα το Κόδρα. Το ίδιο ισχύει και για τα αρχαία, τη φιλοσοφία, τη φυσική ή τη χημεία. Γιατι να μη δούμε τη σκέδαση του φωτός και τη σημασία της για τη φύση, στη φύση.

Πως θα αποκτήσουν τα παιδιά μας ερεθίσματα, πως θα παράξουν δική τους γνώση χωρίς βιώματα; Ζούμε στην εποχή της αποξένωσης. Η αποθέωση της τεχνολογίας και ο υπερκαταναλωτισμός έχουν βάλει σε 2^η μοίρα όχι μόνο τη σχέση του ανθρώπου με τη φύση και το γύρω του περιβάλλον αλλά και με τον άλλο άνθρωπο. Γι' αυτό, ψυχικά νοσήματα «θερίζουν». Κατάθλιψη, ουσίες και βία, υπέρμετρη βία συμβαδίζουν με μία απάθεια και έλλειψη κινήτρων για ζωή. Και τα φαινόμενα αυτά εκκινούν από όλο και μικρότερες ηλικίες. Η διασφάλιση της ψυχικής ανθεκτικότητας στις συνθήκες αυτές αποτελεί επιτακτική ανάγκη για τη διάσωση των κοινωνιών μας. Και ψυχική ανθεκτικότητα σημαίνει κοινωνικοποίηση και υγιείς διέξοδοι.

Ας κάνουμε το πρώην στρατόπεδο Κόδρα ένα τέτοιο χώρο (επανά)Σύνδεσης.

Λιάκος Θεόδωρος

Ειδικός παιδαγωγός

Τεχνολόγος Γεωπονίας, Βιολόγος

Msc. Ολοκληρωμένη Διαχείριση Φυσικών Πόρων

Msc. Ειδική Αγωγή